

הלכות שבת סימן שכח קסז באר הגולה

ג שם קמ"ו משנה
ס שם צ"ד בריה
ע שם בריה פ שם
צ שם ק שם ק"א
משנה וכתבתי לה
אבי ר' ברוך לוי
ברוקא וכתבתי
הרמב"ם בפרק כ
מהלכות שבת
ש' קהות ס' וכתבתי
הר"ף בפרק כב
דשבת ת' חוקות
ביבמות ק"ד בשם
רבינו תם וקפ"ג
א שם לילכת בשם
הרמב"ם ב ר"ב

להעמיד הדם, (צב) אבל לא בחמץ מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה; ואם הוא (צג) מענג, אף הנין לו כמו החמץ ואסור: ל (צד) מי שנשקט פקדו או רגלו ממקומו לא ישפסקנה הרבה בעוננו, שזהו רפואתו, אלא רוחץ בדרך וואם נתפסא נתרפא: לא (צה) צפון שפרשה, וצייצין, שהן קמין רצונות דקות, שפרשו מעור האצבע סביב הצפרון, (צה) אם פרשו רבן "כלפי מעלה (כג) וימצערות אותו, (צו) להסירן ביד מחר, בכלי פטור אבל אסור; (צז) לא פירשו רבן, ביד פטור אבל אסור, בכלי (צח) חב טסאת. פופרש רש"י כלפי מעלה כלפי ראשי אצבעותיו, ונרבונו תם פירש דהנין כלפי הגוף, וצריך לחש (צט) לשני הפרושים: לב (ק) רחושש בשניו (כד) (קא) לא יגמע (קב) פהם חמץ ויפלט, אבל מגמע ויבולע או מטפל בו בדרך. ורחושש בגרוננו (כה) (קג) לא יערענו (קד) בשמן. (כו) אבל (קה) בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא: לג (קו) שגנח, מתר (כז) לינק חלב מהבהמה, (קי) דבמקום צערא לא גזרו רבנן. (קה) ויש אומרים שאם אין לו אלא צער של רעב (קט) אסור (כח) לינק מהבהמה (קי) בשבת: לד *לא תקל אשה חלב מדידה לתוך הכוס או לתוך הקדירה (קיא) *והניק את בנה: לה ימתר לאשה (קיב) לקלח מהחלב כדי שיתאחז התינוק

באר היטב

הרפאות בדלעיל ס"ג, ט"ז: (כה) לא יערענו. פי' שישקה השמן בפיו, דמוכח מלקא דלרפואה עבדי, ואפלו ע"י אנגורו אסור, ב"י בשם הרמב"ם: (כו) אבל בולע. ואם אין דרך הבריאים לבלע אסור, מ"א: (כז) לינק. שזה דוקא רפואתו: (כח) לינק. עין מ"א:

באר הלכה

דהוא כמו צפון שפרשה רבא דחו לא גיך מהגוף, כן פתב הפריימגדים, ובתוספת שבת אין סובר כן, ומרש"י שהביא הפריימגדים אין סבירה, דאפשר דמרי דלא חסר מעורו רק שקלף העור לצד טעלה, וכדי אין דרכה בכה, ואפלו הכי אם להוציא לתה מחר, אבל ממנו אבתה ש"י סעיד קטן ויפה ביט"ד אות כג משמע דמשום צערא לא הוי שריין שבות בדרך, ואם כן מה שאנו מתירין קשהא להוציא לתה הוא רק ביד ולא בכלי (כח) [פמ"ג]: * והניק את בנה. עין בפריימגדים לחלב מאד לתוך כלי יש בו אסור דאורייתא משום פסוק, ואסור בשביל חולה שאין בו סכנה אם

משנה בריה

או שהיה הסכנה על-ידי פגול, כבר מבאר לעיל בסעיף ו דהוא בכלל מכה שיש בה סכנה ומחללין עליהן את השבחה: (צב) אבל לא בחמץ⁹⁰, וכל-שכן ביו-שר⁹¹ [ח"א]: (צג) מענג, שעור בשורו רב, (עג) וכל דבר שהוא חזק קצת, קשה לבשרו וצומת ומרפא: ל (צד) מי שנשקט פקדו וכו'. דהינו שיש צער העצם מפרק שלו ורש"י, ועין לקמן בסעיף מז במה שכתב שם במשנה בריה: לא (צה) אם פרשו רבן, בצפרון הינו רב צפרון, ובצייצין פתב הפריימגדים: איני יודע רב זה מאין מהחיל, ואפשר דהינו כל שדורך בגי-אדם לקלף שם, אם נקלף הרוב מנגנו, וקלח הרוב מנגנו, (עג) קרובין לנסק וכתולשין דמנא⁹², הלכך במקום צערא לא גזרו רבנן⁹³ כשהוא מכיר על-ידי שניו דהינו בידו, וצריך לנהר שלא יוציא דם [פמ"ג]: (צז) לא פרשו רבן. הוא הדין (עז) ואפלו לא פרשו כלל פטור ביד, דאין דרך לחלש ביד, ונקטה לאשמיעין דאפלו בנה אסור: (צח) חב טסאת. דהוא תולדה דגזרו. ועין לקמן פסוק שם בבאר הלכה⁹⁴: (צט) לשני הפרושים. וכן אפלו פרשו רבן אסור לטלן אפלו ביד: לב (ק) רחושש בשניו. ואסור לומר לאינו-יהודי לעשות לו איזה דבר דלרפואה, ואפלו דבר שהוא רק משום שבות, פיון שהוא רק מחוש בעלמא, אף אם יש לו צער גדול מחמת הקצב ויכבדו זה נחלש כל גופו, מתר לעשות על-ידי אפלו מלאכה דאורייתא⁹⁵, וכדלעיל בסעיף ג, ועין שם בפמ"ג: (קא) לא יגמע וכו'. דמוכח מלקא שהיה לרפואה, (עס) ואפלו לשהות ואתר-פה וכלע אסור: (קב) פהם חמץ. והוא הדין יין-שרץ גס-פן דינו כמו חמץ, אף במקום צער גדול אפשר לסמוך ביו-שרץ דמתר לשהותו בפיו ולכלע אתר-פה⁹⁶ [ח"א]. עוד כמב, דהוא הדין דאסור לתן על השן נגעלי"ף או שפירטו"ס וסבין חמין, דכל זה מוכח שהוא לרפואה, אם לא דכאים לה טובא שמעטער כל גופו, וכדלעיל בסעיף יז [ח"א], ועין שם לעיל דעל-ידי ישראל מתר דוקא על-ידי שניו, אף החי-אדם מסיק שם דאם אי אפשר בשניו מתר שלא בשניו: (קג) לא יערענו. פירש, שישקה השמן בפיו, (עו) ואפלו אם יבלע לבסוף, דמוכחא מלקא דלרפואה עבדי, וכל-שכן אם יפלטנו. (עז) ויש מתירין כשבולע לבסוף: (קד) בשמן. ואפלו (עט) אם נותן השמן לתוך אנגורו [הוא מייסלקא] אסור: (קה) בולע הוא שמן. ויש אוסרין בזה, ומסיק המגן-אברהם דתלי הכל לפי המקום והזמן⁹⁷, דאם אין דרך הבריאים לבלע שם שמן באותו מקום, אסור⁹⁸, כמו שכתוב סעיף לז: לג (קו) גנח, מנא לבו, שרפואתו לינק חלב דתת מהבהמה: (קז) דבמקום צערא וכו'. הינו, דאף דעקר תליבת הבהמה הוא מדאורייתא משום פסוק דהוא תולדה דרש⁹⁹, ויכו שכתבו בריש סימן שכ, (כט) מפל מקום בנה שהוא על-ידי יניקה דהוא רק בלאחר יד, לא הוי רק אסור מדרבנן והתירו בנה¹⁰⁰. ואף דקומא לן דבכל חלי שאין בו סכנה אומר לאינו-יהודי ועושה, הקא שאני, דרפואה שלו הוא לינק בעצמו¹⁰¹ [ר"ן]: (קח) ויש אומרים שאם וכו'. האי לשון 'יש אומרים' אין נקדקד, דמשמע דלסבא ראשונה מתר בשבת אפלו משום צער רעב, ובקמח לא הוזכרו דבר זה כלל, ואפשר דלדידה אפלו ביום-טוב אסור בנה, אלא דין בפני עצמו הוא, דיש פוסקים שמחלקים בין שבת ליום-טוב לענין צער רעב, וכתב הפ"ח ואלה נבה דהלכה כהישראליים: (קט) אסור לינק. דדוקא משום צער חלי התירו אבל לא בנה, דהוא על-כל-פנים מפרק פלאחר יד: (קי) בשבת. אבל ביום-טוב מתר (פ) אם אין לו אינו-יהודי לחלב על-ידי. ואם יש לו מאכל לחלב בו אסור לינק בפיו גם ביום-טוב, אלא יחלב לתוך הפאכל, כמו שכתוב סימן תקח: לד (קיא) והניק וכו'. משום מפרק¹⁰²: לה (קיב) לקלח מהחלב. לתוך (פא) פי התינוק:

שער הציור

תרומה: 1 צפון בשם. 2 כהל (ספירט).

(צב) ר"ן: (עג) רש"י: (עד) אגרא שם פהכמים: (עה) דמדשה לה להא דמבאר לקמה גבי שמן, ודחוספסא מתאגא גבי הנדוי: (עו) מן מוכח מהפגן-אברהם וכן פתב קאלה רבה, עין שם: (עז) עין שם קאלה רבה, והביאו גם כן מהי-אדם: (עח) מגן-אברהם ואלה רבה: (עט) אגרא: (פ) מגן-אברהם: (פא) שפירט-הלכת. עין בחוספת-שבת דסבירא לה דהוא מלאכה הנזקקת לגופא, אסורן צריך טעמא על קה התירו בנה. ומה שמשמע מהחוספת-שבת דתחלב מאד אפלו לתוך כלי לא הוי כי אם מפרק בלאחר יד, דגבי אדם אין דרך

הלכות שבת סימן שבה

באר הגולה 334

הרד"ק ו**הרמב"ם**. הגה אכל אסור להטין מחלבה על מי שנשף בו רוח רעה, (כט) (קיג) דלית ב' ספנה (כ"י) בשם **שב"ד** (לקט): **לו יאין לועסין מצטיכי** (עין סימן ק"י) ר"י סע"ף ג (קיד) פרושו) ולא (קטו) שפין בו השנים לרפואה, ואם משום ריח הפה (קטו) מותר: **לז' דכל אכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה**, אף-על-פי שהם קשים (ק"י) לקצת (ג) וכן בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עבדי, אפלו הכי שרי; (ק"ח) וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלן ולשתות לרפואה. ודוקא מי שיש לו מחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, (ק"ט) *אכל אב (קכ) אין לו שום מחוש, מותר: הגה *וכן (קכא) אם נפל (ל) למשכב שרי (כ"י): **לח (קכב) מותר לאכל שרפים מתוקים ולגמץ**

ג. תוספתא, סבדור
הר"ף והרא"ש שר
יד ושבת רמב"ם
קצת כד שר ק"ט
משה זמרא ד טור
פמשנאות הנפרא,
ולעבד ולעמא דנקט
לא נקא ר' כרדכי
שם
* הוא פתקין ולא
פריא, כי אין שם
בטור ובית יוסף רק בפתקין.

שערי תשובה

[ג] בריאים. עין באה"ט. וצ"ע בשרית מ"ס רבים שם ג"כ להטין לשאף כאמרי¹ מכתירי אפ"י שנושא בן לפי שגלגל במחוש ראש, כיון שנתפשט שאיפת הפאפ"ק לגדולים וקטנים כסוד פסגו או משום ריח מוכחא מלתא דעבדי לרפואה. וכן מותר שם למלל צדוה וקטנים של טאב"ק יש להטין לנשף בחטכו עשב הטיט¹ בשבת אע"פ שישף אותו בשביל הנוחלה, כיון שרוב העולם נושפין אותו בחל, חלק"ט ח"א סימן קא. ועי' ס"ק לב משי"ש בשם הט"ו: (ל) למשכב שרי. לאכל ולשתות, ואפלו ישראל אחר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות, כמ"ש סי"ז. מ"א. והט"ו ובי"ח אסור בכל ענין

באור הלכה

לא על-ידי אינו-יהודי, וכן מוכח מדעת סמך ראשונים [ע"י] בשעה"צ. ולינח בפה מאשה כשום רפואה, משמע בתוספתא שבת ד"ש בנה אסור ואינו-יחא, ולא דמי לינח מחבתה, דבאשה אין דרך להחל כפי אם ליע, ולר"י דר"ף ע"י בנה: * אכל אם וכ"י. עין משנה ברורה מה שכתבתי בשם אליה רבה, ודבריו נכונים ממשמעות דברי הטור, ומקורו הוא מרש"י במתניין מה שפרש 'לעמא' אם אינו חולה, ומשמע דהולך אף לעמא אסור. אמנם אלולי דבריהם, מפשטות המשנה משמע 'לעמא' אף בחולה מותר, כיון שאינו שותה פה בשביל רפואה רק לעמא, לא נזרז בזה משום שחיתת סממנים. והנה הר"ן שהעתיק כל הרש"י ששל המשנה הזו, השמיט דברים אלו ולא העתיקם, משמע דלא סבירא לה כותה בנה. ואמר דף מצאה בענין השם בקריא בפרוש ר"ח שבסוף פרק שמונה שפ"ב שם וזה לשונו: הלכך אף-על-גב דשטן-נדר על-פירוש מ"י, אם סף הוא דבריו ואין מהכחן לרפואה אף-על-גב שפוטנא, בין בדוקא דשכ"י שטן-נדר בין בדוקא דלא שכ"י שרי, עד כאן לשונו, והוא הדין בענינו פשוט דסבירא לה דאכלו במקום שיש לו מחוש והוא שוקה דברים שמרפאין אותו. כיון שאין מהכחן לרפואה אלא לעמא שרי, ואף-על-גב דבענין שטן-נדר פסק בשלחן ערוך ברי"ר ורמב"ם, הנה משום דמפרשים פרוש אחר בסוגיא, אכל על עקר סברתו לא מצינו שחלקו עליו כנה, ואפשר דגם הם מודים דאם אינו מהכחן בהשיכה לרפואה דשרי בכל מקום, והוא הדין בענינו אפלו יש לו מחוש כיון דאינו מהכחן לרפואה שרי, וכן נוטים למצינו דעתי פשוטה דברי הרמב"ם שכתב שם בהלכה כ: אסור לבריא להתרפא בשבת גזרה שפא יחזק הסממנים; מ"צד, לא יאכל דברים שאינם סבאל בריאים וכו' וזהו בריא על-פירוש שחושש, כמובן בהגד"מ משנה טו' דבור המוחזק 'לשכ"י' ויעל פ"ק ב' ב' ד' כ' ע"י שם הט"ו. ונקט בריא לאפוקי חולה שאין בו ספנה דשרי ברפואה אלא. ודבר המגן-אברהם שכתב בסעף-קטן מג שכן מוכח ברמב"ם דאפלו בריא שאין לו מחוש אסור אם עושה לרפואה, אינו מבין ראיתו כלל לפי מה שפירש הרב המ"ד, ואמר דכל ב' ספנה אכל אדם אכליו ופשיטין שרר הבריאן לאכל ולשתות וכו', אף-על-פי שהם נכונים ואוכלין כדי להתרפא מר האיל וכן מאכל בריאין, עד כאן לשונו. משמע מה דברישא שאסר ט"ז ג"ס באופן זה שאוכלין כדי להתרפא ולחכי אסור, אכל אם לרפואה שרי, וכן משמע מלשוננו שכתב: אסור לקריא להתרפא בשבת גזרה שפא יחזק הסממנים, משמע דאם אינו מהכחן להתרפא ממילא לא שפך גזרה שפא יחזק הסממנים. והנה מה שהב"ח לרש"י לפרש כן, נראה לי דהוא לו פן משיח דבריו ל"ח עמוד א ששרן שם אב"י, דלחכי כל האכלין אוכל לרפואה, דאכרא לאכילה קמפון ורפואה ממילא ה"א, ואפלו הכי ס"ס המשנה דחזין מ"י דקלים, הנה אף והוא יבין לשנתה אפלו הכי אסור, ומשום דאין אדם עושה כן כי אם לרפואה. ואמ"ן מה זה שפ"ס אכל שוקה הוא לעמא, לקח פרש רש"י דכ"י וכו' אכל שוקה הוא לעמא, וכו' מה שאין בן במירדקלים דאין דרך כלל לצרף שתיקה כי אם לרפואה, אסור, אכל כל זה אם הוא באמת מוכן לרפואה, מה שאין פן כשהוא באמת מוכן לעמא, שרי. היצא מכל זה, דלענין דעתי דין זה תלי בפלגת ראשונים, וצריך עיון למשנה: * וכן אם נפל למשכב. עין במשנה ברורה שהספתי דברי רמ"א, וקמו שפ"ס ה"ר"ב פתשבה באריכות, עין שם שכתב שכן מושגע ברמב"ן וסיפחו ובה"מ פ"ק כה בקריא שכתב אפל הני דמתניין שהם דברים שאין בהם סוף מלאכה, שהם במדרגה פחותה ממלאכות העצמים על-ידי אינו-יהודי שפ"ס לחולה,

שער הציון

תרומה: 1 טב"ב

רק לרפואה. ואמ"ן מה זה שפ"ס אכל שוקה הוא לעמא, לקח פרש רש"י דכ"י וכו' אכל שוקה הוא לעמא, וכו' מה שאין בן במירדקלים דאין דרך כלל לצרף שתיקה כי אם לרפואה, אסור, אכל כל זה אם הוא באמת מוכן לרפואה, מה שאין פן כשהוא באמת מוכן לעמא, שרי. היצא מכל זה, דלענין דעתי דין זה תלי בפלגת ראשונים, וצריך עיון למשנה: * וכן אם נפל למשכב. עין במשנה ברורה שהספתי דברי רמ"א, וקמו שפ"ס ה"ר"ב פתשבה באריכות, עין שם שכתב שכן מושגע ברמב"ן וסיפחו ובה"מ פ"ק כה בקריא שכתב אפל הני דמתניין שהם דברים שאין בהם סוף מלאכה, שהם במדרגה פחותה ממלאכות העצמים על-ידי אינו-יהודי שפ"ס לחולה,

הלכות שבת סימן שבה

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק פא]

דגבי אדם אין דבר רק ליתק¹⁰³.

קרליץ (שם וס"ק מח) שנחשב הדבר כמאכל בריאים, ומותר, וכן לענין השימוש בסכרין למי שאינו משתמש בסוכר מטעמי בריאות, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' קע ס"ק ב) שמותר הדבר, כיון שהסכרין נחשב כמאכל בריאים.

[משנ"ב ס"ק קס]

קרב המגן-אברהם דאפלו בקריא גמור אסור¹⁰⁸.

108) בביאור דברי המג"א כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ג סי' נד ענף א), שאין כוונתו לאדם בריא לגמרי, שהרי אדם בריא אינו מתרפא מאכילה זו, ועל כדרך שלא נתבון אלא לאדם חלש בטבעו, שמעונין לאכול מאכלים אלו כדי לחזק את מוחו.

ומטעם זה כתב (שם), שלאדם בריא לגמרי מותר לקחת ויטמינים המיועדים לחיזוק הגוף, אף שאינם נחשבים כמאכל בריאים. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה י) התיר לעשות כן מחמת שהויטמינים נחשבים כמאכל בריאים.

מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ד הע' פה) שאף שלקחת ויטמינים בתחליף מוזן נחשבת כמאכל בריאים, מ"מ אם לוקחם לחיזוק הגוף אין הם נחשבים כמאכל בריאים, ואסור לקחתם. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ב) שאף ויטמינים הנחשבים כתחליפי מוזן, אם אינם נראים כמאכל רגיל אין הם נחשבים כמאכל בריאים, ואסור לקחתם.

ולענין מי שאינו יכול לישון אלא אם לוקח כדורי שינה, כתב הקצות השלחן (סי' קל"ח בדה"ש ס"ק ל) שמותר לו לקחתם כיון שהעדר שינה אינו חולי אלא צער גדול, ומשום כך אין הכדורים האלו מרפאים, וגם אינם רפואה לדברים אחרים, ויש לצרף להיתר את הסברא שבזמן הזה שאינם בקיאים בשחיית סממנים יש להקל בגזירה שלא לקח תרופה שמא ישחוק סממנים. מאידך, בשו"ת צ"צ אליעזר (ח"ח סי' טו אות יד וח"ט סי' יז אות ב) כתב שכדורים אלו משמשים גם לרפואה, ועל כן אין לקחתם בשבת. דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ג סט"ז) שמי שמצטער הרבה בשל נדודי שינה מותר לו לקחתם, ולא אכפת לנו במה שמעורבים בהם גם דברים המרפאים, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' כא וסי' לה אות ב) כתב שכדורים שנעשו לשם רפואה אסור לקחתם גם שלא לשם רפואה אלא רק כדי להועיל לשנתו. ודעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת פ"ל הע' 62) שמי שאינו יכול לישון כלל [וסובל מכך תמיד] שדבר זה נובע ממערכת העצבים הרי הוא נחשב לחושש בגופו ואסור לו לקחת תרופה, אך אם הוא יכול לישון ורק יש לו נדודי שינה מחמת חוסר ריכוז וישוב הדעת, הוא נחשב לבריא, ומותר לו לקחת כדורי שינה. מאידך דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שבין שהרגילות היא לקחת כדורים אלו כשחוסר לאדם שינה, ומצב זה נחשב כמחלה, וממילא נחשבים הכדורים כרפואה ואסור לקחתם, אלא אם כן מה שאינו יכול לישון מגיע ממש לגור חולה ואז נחשב כחלה כל גופו ויכול לקחתם.

[משנ"ב ס"ק קיג]

דקלאקה שצ"נה צריכה לגופה היא¹⁰⁴.

104) ובפי שביאר לעיל (ס"ק צ), שמלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה מדרבנן, ובמקום צער לא גזרו עליה. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק קטז]

דמפני בים לא מקרי רפואה¹⁰⁵.

105) ומה שכתב השו"ע לעיל (סי' שג סט"ו) שאסור ליתן פלפל לתוך הפה כדי להעביר את הריח, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק מט) שאסור הדבר משום רפואה, ביאר התפארת ירושלים (על המשניות, שבת פ"ו מ"ה), שפלפל מרפא את הסיבה שמחמתה בא הריח הרע, ולפיכך אסור לקחתו, מה שאין כן בלעיסת 'מצטיכי' שאינה אלא מעבירה את הריח, ומשום כך אינה נחשבת רפואה. ובאגלי טל (טוחן סי' מו ס"ק א) דחה את דבריו [וברעק"א במשניות שם הקשה כן, וכתב שלשיטה שהאסור לתת פלפל ומלח בפיה הוא כטעם השני [שהביא המשנ"ב שם] שמיחזי כמערמת להוציא, מיושב הדבר].

ותכשירים המיועדים לרחיצת הפה, כגון 'מי פה' וכדו', דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק מז) שאם אינם מועילים אלא לריח הפה בלבד, מותר להשתמש בהם, אולם אם יש בהם גם חומר מחטא, אסור להדיח בהם את הפה בשבת.

[משנ"ב ס"ק קיח]

וכל שאינו רב בריאים¹⁰⁶, ומפני זה אסור לשנות משקל הק' שלשליין¹⁰⁷.

106) ומאכל שאוכלים אותו קצת מהבריאים, כתב לעיל (סי' שכא ס"ק עב) שאינו ניכר שעשוי לרפואה ומותר לאוכלו, ואין לאסור משום רפואה אלא מה שאין הבריאים שבאותו מקום אוכלים אותו כלל.

107) ולענין שתיית קפה כדי שלא להידרב, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ב) שמותר לעשות כן, כיון שקפה נחשב כמאכל בריאים, ועוד שאין הקפה מרפא את האדם מעייפותו אלא רק מעורר את המוח, ואין זה נחשב כחיזוק המוח.

וכן מי ששותה מים רבים בימים החמים כדי לספק נוזלים לגופו, או ששותה תה עם יי"ש כדי להקל על הצטננות, דעת הגר"נ

הלכות שבת סימן שבה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קנב]

דלאו לרפואה הוא דלגור פנה משום שחיקת סממנים⁽¹⁰⁹⁾.

(109) בביאור החידוש שבידן זה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' פג) שאף שאין רגילות לאכול שרפים מתוקים או לגמול ביצה חיה סתם, מ"מ כיון שאינו אוכלם לרפואה ממש, הרי זה מותר. ומה שכתב שהנעמת הקול אין בה משום רפואה, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שאין זה אלא כשרוצה לשבח את קולו ולהנעימו, אולם מי שיש לו צרידות בגרונו מחמת חילול, ודאי שיש בכך משום רפואה ואסור לאכול מאכלים אלו.

[ביה"ל ד"ה וק]

לא נזכר למחול קיד המקלין אצרי שבשלטן צדק סתם ביה"ל⁽¹¹⁰⁾.

(110) ולמעשה, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ד פ"ט ס"ק כו) שאף שלשון הבידול היא לא נוכל למחות ביד המקלית, מ"מ כיון שבמשנ"ב (ס"ק קנב) סתם להקל, כן יש להוזהר, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' פב) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' עט) נשאר בזה בצי"ע.

[משנ"ב ס"ק קנח]

שקטר לפי קגדים סמים⁽¹¹¹⁾ למי שקש בקטנו ובמצינו, וקדליל בקטנו שכונתו⁽¹¹²⁾.

(111) ודוקא ליתן כלי חם מותר, אבל ליתן כלי שיש בו מים חמים, כתב השו"ע (ס"ז) שאסור אפילו בחול, מפני הסכנה, שפעמים רותחים הם ויש לחוש שמא ישפכו עליו, וכל שכן בשבת, שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת. וטעם נוסף כתב המשנ"ב (ס"ק יט) בשם התוס' (שבת מ, ב ד"ה ובלבד), שכיון שניכר הדבר שנעשה לרפואה, אסור לעשות כן משום שחיקת סממנים.

וליתן מים חמים הנמצאים בכלי סגור, כתב במשנ"ב (שם) שתלוי בדעות הראשונים בטעם האיסור, שלסוברים שטעם האיסור הוא משום הסכנה שבדבר, מותר לעשות כן, לפי שבאופן זה אין סכנה, ולסוברים שטעם האיסור הוא משום שניכר שנעשה הדבר לרפואה, אף באופן זה אסור. ועיי' שו"ת שלצורך גדול יש להקל. ולענין שימוש בשמיכה חשמלית לחימום, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' ג) שכיון שגם אנשים בריאים נהנים מכך, אין בזה משום רפואה, ומותר גם לחולים להשתמש בה [ועיי' שו"ת שהוסיף, שכיון שיש לחוש שמא יבוא להגדיל או להקטין החום, או לנתק את השמיכה ממקור החשמל, צריך שיעשה היכר במקום השינוי ובמקום החיבור, כדי שיזכור ששבת היום]. וכן דעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה סי' שכו ס"ק ח) שמותר להשתמש בשמיכה חשמלית בשבת.

(112) שם (ס"ק כ) כתב שמותר להחם כלי בשבת וליתנו על ביטנו, כיון שאין זה ניכר כל כך שהוא לרפואה. ומה שלא כתב את הטעם המובא בשו"ע להלן (סמ"ג) להחיר משום שאין עושים דבר זה בסממנים, ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לב) שהוצרך לטעם זה לפי שיטת תוס' המובאת לעיל (שם ס"ק יט) שסוברים שאסור ליתן כלי סגור שיש בו מים על בטנו, משום שניכר שהוא לרפואה, וגזרו משום שחיקת סממנים, וטעמם, או משום שחולקים על המציאות, וסוברים שגם דבר זה עושים בסממנים, או משום שסוברים שגם כשאין דרך לעשות בסממנים גזר על כל הרפאות, לכן הוצרך המשנ"ב לטעם שלא ניכר שהוא לרפואה.

[משנ"ב ס"ק קס]

כמו דאצרו לרחץ בסימנים⁽¹¹³⁾.

(113) ואף על פי שאין זה דומה אלא לרחיצה של אבר אחד, מ"מ במים שהוחמו קצת בשבת [ואין היד סולדת בהם] אסור לרחוץ גם אבר אחד, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' שכו ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק קמ]

דמה שמפקח שכריתו מנפח אין זה רפואה⁽¹¹⁴⁾.

(114) ולענין שתיית קפה שחור כדי לפקח את השכרות, דעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה ס"ק סד) שכיון שהקפה הוא גם משקה של בריאים, מותר לעשות כן.

[משנ"ב ס"ק קנט]

שפושטין ומקלין ורעוטיהן לקניקין ולאצריהן ומתחממין ומניצין⁽¹¹⁵⁾.

(115) ולענין מי ששך גופו וממשמש בו בכח, כתב לעיל (סי' שכו ס"ק ז) שאסור משום 'עובדין דחול', ולשיטת הרמב"ם מותר לעשות כן כל שאינו מכון להביא את עצמו לידי זיעה. אכן לקבוע עצמו להתעמל לצורך רפואה או שיפור הבריאות, אסור (ארחות שבת פ"ב הע' רכא). ועשיית התעמלות בשבת על ידי מכשירים, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ד פ"ט ס"ק ב) שאסורה אף משום 'עובדין דחול'.

ואם אינו עושה זאת כדי להויע, אלא שנהנה מעצם ההתעמלות, וכן העושה פיזיותרפיה, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פט"ז הע' צט ובח"ג שם, ובנשמת אברהם ח"ה ס"ק ו) שמותר לעשות כן, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פליו תשובה יב). ולענין ריצה לצורך התעמלות ובריאות, ראה לעיל (סי' שא ס"ק ז).

ותרגילי נשימה המיועדים לחזק את שרירי הדיבור, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני שם) שאין בזה לא משום רפואה ולא משום 'עובדין דחול', ומותר לעשותם בשבת.

[משנ"ב ס"ק קל]

והיא בכלל רפואה⁽¹¹⁶⁾ וכו', לא נזכרין⁽¹¹⁷⁾.

(116) ולטייל בשבת, כתב לעיל (סי' שא ס"ק ז) שמותר אפילו אם כוונתו להתעמל ולהתחמם לצורכי רפואה, כיון שלא מוכח שעושה כן לרפואה, והוסיף שיש המהמירים בכך. אבל לרוץ כדי שיתחמם לרפואה כתב שם שאסור, שמוכח הדבר שעושה כן לרפואה. ואם רץ כדי שיהיה תאב לאכול, כתב בשו"ע שם (ס"ק ט) שאינו מבורר להיות, שאפשר שבכלל רפואה הוא.

(117) וכעין זה ביאר לעיל (סי' שו ס"ק לו) לענין מנהג הנשים למדוד אזור של הולח כדי ללחוץ עליו, שגזירת שחיקת סממנים אינה שייכת אלא ברפואה שיש בה ממש, כגון משקה או אוכל. ואף דברים שאפשר לרפאותם בסממנים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' פד) שאם אין הדרך לעשות כן בסממנים, מותר לרפאותם. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לב) כתב לענין מיחושים שנרפאים על ידי כוחות הטבע, שלא בעזרת סממנים, כגון מיחושים שנרפאים על ידי חום השמש, שכיון שבזמנינו התרחבו הידיעות בעניני רפואה, ולכל מיחוש יש גם סממנים, ממילא שייכת גזירת שחיקת סממנים בכל הרפאות. והוסיף, שאף אותם המיחושים שנרפאים באופן טבעי טוב יותר מאשר על ידי סממנים, מ"מ כיון שצריך לרפאותם על ידי סממנים, אין לחלק בדבר.

ולענין לבישת פלטה ליישור השיניים, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ד הע' קיא ובח"ג שם) שכיון שאי אפשר ליישור שיניים על ידי סממנים, אין בכך איסור רפואה בשבת, ואין זה דומה למה שאסר המשנ"ב לקמן (סי' של ס"ק לה) לכוון תינוק בבגדים כשאינו רגיל בכך כדי לישר את אבריו, כיון שלצורך בריכת התינוק מתעסקים בכך הרבה פעמים, ואילו בפלטה נעשה היישור מאליו. ועוד הוסיף הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יב אות ג), שגם אינו דומה לשוב חוליות השדרה שאסרו הפוסקים כמבואר במשנ"ב המשך במילאים עמוד 62

הלכות שבת סימן שכח קסח באר הגולה

ז שבת קמ"ז
ח תר"ף רמ"ש שם
ט שם ס"ו י שם
כ שם קמ"ו וקפ"ח
הרמב"ם בפ"ק כא
מהלכות שבת ל שם
הרמב"ם מ אב
שט"ס ט"ל דקמ"ח
ת"ד רמב"ם כאן
ותקרא קמ"ח מ

ביצה חנה כדי להנעים הקול: לט (קכג) אין עושין אפיקטיוזין (פרש הערוך 'אפיק טפי זון', בלומר, להוציא עוף המזון). דהינו גרמת קיא, אפלו בחל, משום הפסד אכלים. וזאם מצער מרב מאכל, בחל מתר אפלו בסם, ובשבת (קכד) אסור בסם ומתר פיר: כל החושש במצויו, מתר (קכח) לתן עליהם כוס שיערו ממנו חמין (קכו) אף-על-פי שעדין יש בו הקל: מאי מי ששנפתר, שרפואתו (לג) (קכז) לסוף כפות ידיו ורגליו (קכח) בשמן (ומלח), מתר לסוכם בשבת: מלב יאין מתעמלין, דהינו (לג) שדורס על הגוף (קכט) בכח (קל) * כדי שייגע ויזיע. (קלא) וזאסור (לג) לרחק כרסו של תינוק כדי להוציא הרעי: מלג מתר לכפות (קלב) בוס חם (קלג) על הטבור ולהעלותו,

באר היטב

לאיתם שפיהגים בקצת נדירות להשים תוף החטם אפר מעשכ כתיש להפגה השכרות, כי אותו אפר פעלתו ברפואה לשאר דברים ג"כ אע"פ שאינו שדור לשון בו גזרת שחיקת סמנים, ט"ז, רע" ס"ק ל מ"ש: (לג) שדורס. עין ט"ז מ"ש בנה: (לד) לרחק. שפא נבוא להשקותו סמנים המשלשלים:

באר הגולה

ומתניחין דאסר רב בריא שחושש. אכן באמת עקר דברי הרמב"ן וסייעתו שחלקו זאת לשלש מדרגות אינו מספיק לכלי עליו קבנו שפא, ומשום משמע גססן לכאורה להחמיר בנתינה, דהנה בשבת ק"ט איתא: רבינא אשקתה לרב אשי וכו' דעמית לה בחמרא, אמר לה לא סביר לה מר וכו'. ושני לה: פב מיד ונב הנגל שאני, דאמר וכו' מחללים עליהם את השבת. והפשוטות הסתמא משמע דליבא אלא תרי דרגי, או חלי שאין בו סכנה או חלי שיש בו סכנה, וכן פתב רש"י: וכתבו מספן ומחללים כ"ו, עין שם, ומסתמא בענין זה הרי קאבי לה טובא, וגם זה הוא בכלל חולה, כמבאר בנתיב בסעיף יו, ולדברי הרמב"ן וסייעתו אפלו אם לא היה בזה סכנה גמרי למר לצנח, דהא אין בזה סוף מלאכה ונאולי דלנוחא ומלמא קאסר דאפלו סכנה יש בזה, אכל אין ה"כ נמי דאפלו בסתם חולה נמי מר: אי נמי, דשם לא הרי באבי לה טובא עד שישער מזה כל גופו, ולכן אי לא דתיה על-ידי אבר זה ויפא חשש סכנה היה אסור. וזה לשון רבנו חננאל שם: ואי מפנא אפלו חמרא נמי אסור, אלא אסורן שנה מזה של חלל שמשללן עליה את השבת, עד כאן לשונו, ומשמע מדבריו לכאורה גססן שלא החר שום דבר רפואה אלא אסורן הוא חולה מספן. וכן בירושלמי בסוגיא משמע גססן בעין זה, דאיתא שם: מהו למשחי קורבן בשוכתא? אם למענה מר, אם לרפואה אסור, ופירש: ולא מן חשפה ולפנים הוא? פהר לה: בלבד דבר של סכנה, עד כאן דברי הירושלמי. ומשמע דאין מותרין אפלו לשתות וכו' רפואה פי אם בחלי מספן. וכן משמע בבבא ראשונים, הנה במאירי דף קלד עמוד ב: אין נותנין חמין לשמן גלגלי הסכה במקום שאין בו סכנה וכו' משום שחיקת סמנים (וכן פתב עוד בדף קכח, בני מלכים ספן בשמן אף-על-פי שאין בהם סכנה, וכן פתב עוד בדף קמח), וכן כתב בשבלי-לעט סימן קיז וזה לשונו: אכלין ופישקין שנייה לאכלן וכו' מפרות, אכל הני שאין דרך וכו' אסור אלא אסר פו הנה בו סכנה, פו פרש רבנו ישעיה, עד כאן לשונו, וכן משמע בבבא דפי פק שמונה שרצים וזה לשונו: אשה שיש לה מכה מספח שנים אם יכולה לתת אפר מקלה, וכתב דבשבת אסור אם אין בו פקוח נפש וכו' משום שחיקת סמנים, עין שם; וליבא למדחי דאפר מקלה גרע דמי למלאכה, דהא מביא גם מסיכת שמן, עין שם, ורי לא חולק פלוג, ועוד יותר מבאר שם בבבא דפי פקוח נפש גבי לשחות מירגלים, עין שם, וכן ברוקח סוף סימן קט פתב זה לשונו: וכל מקום שנקרת רפואה ואין בו סכנה אסור, עין שם. והנה עקר סיעתא לדעת המקלילין הוא מדאיתא בפסכא דצרכי חולה שאין בו סכנה עושין על-ידי אגור יהודי, ודבר אפלו אם האגור יהודי מוכין לו הרפואה, על-ידי חתמה השתיה של רפואה גופא הרי עושה הישגאל בעצמו, ובאפלו הכי שרי. והנה הפוסקים שהבאנו להחמיר, על-פירוש יתרו דבבא דפי פקוח נפש שנהגו יהודי מוכין לו הרפואה ומשית לו, איבא קבר שלא נבוא הישראל אחר-כך לשחיקת סמנים וייעין בב"ת, מה שאין פו בעלמא שיהישראל לוקח בעצמו הסמנים שחוקים שהוכחו מאחמול וליבא הפרא אסור. הארכתי בכל זה לבאר דעת הרמב"ן וסייעתו ויחסי דברי הרב הסגיד גם הרמב"ם סוכר הניו אינו מספיק לומר הפוסקים שהתקדשו, ומכל מקום לא נוכל לקחות פיר המקלילין אחר שפולסין שריק סתם בנתיבה (110) ומלתא דרבנן הוא, ופשוטות הסתמא דעושין צרכי של חולה על-ידי אינדיהודי משמע יותר מן-היה: * כדי שייגע ויזיע. זה הוא מלשון הרמב"ם בבבא דפי עין יאין מתעמלין. ורש"י שם פרש דהינו שמשמש בכה, ומשמע

בחולה שאין בו סכנה, עיי"ש. ועין ד"אקורן, ודע, הא דכתב הש"ע דאם אין לו שום מחוש מר, הנה ששוקה או אוכל אותו לרעבו ולצמא, וכו' הטור בקהרא, אכל אם עושה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא. פוסקים. ועמ"א: (לג) לסוף. דמה שפסקם שברורו ממנו אין זה רפואה, ואין ללמד מזה החר

משנה ברורה

הוא דלגור בזה משום שחיקת סמנים (109): לט (קכג) אין עושין וכו'. דהינו, (לג) כדי שיהא רעב ויחזור אחר-כך לאכל הרבה: (קכד) אסור בסם. דמי (לג) לרפואה, וכו' משום שחיקת סמנים: מ (קכח) לתן עליהם כוס. דהינו שפופו על הטבור למי שחש במצויו, ואחרי הכוס את הישור ומושק אליו את המעים ומושיבן במקומן ורש"י. והוא הדין שמתר לתן בגדים חמים (111) למי שחש בבטנו ובמצויו, ובדלעיל בסימן שכו (112), (לג) או חרסים או לבנים חמים: (קכו) אף-על-פי וכו'. הוא מקשון הטור, (לד) וכוונתו, דלא ניקא כמו דאסור לרחץ בחמין (113), כמו-כן כל חמים אסור לגופו, לפיכך אשמעין דמתר, וייעין דאיתא בבבא דפי שבת מ' עמוד ב: מוחם אדם אלונטית וינחית על בנר-מצויו בשבת, והעתיקו הטור והרמ"א לעיל בסימן שכו סעיף ו בהנה"ה: מא (קכו) לסוף. דמה שפסקם שברורו ממנו אין זה רפואה (114) וט"ז וא"ר. ועין באחרונים שהסכימו דמתר לשאף טאבא"ק בנתיביו, בין שעושה פו לפי שעלול במחוש הראש וכו' להפגה השכרות, דהינו שפתפשט שאיפת הטאבא"ק לגדולים ולקטנים משום תפנוג או משום ריח, לא מוכחא מלתא דצביד לרפואה: (קכח) בשמן ומלח. מערבין יחד וא"ר: מ (קכט) בכח. רוצה לומר, שפושטין ומקפלין ודועותיהן לפניהן ולאחריהן ומתחממין ויזיעין (115) [פיר"ח]: (קל) כדי שייגע ויזיע. והיא בכלל רפואה (116). ואין להקשות, כיון שאין כאן שכות שחיקת סמנים הנה לנו להחמיר כמו בסעיף שאחר זה? יש לומר, דהיון שלפנימם מביאין העצה על החולה גססן על-ידי סמנים, חישקו שישעוה רפואה האחרת, מה שאין פו בסעיף שאחר זה שאין שכות רפואה לאותן הדברים על-ידי שחיקת סמנים כלל, לא גורעין (117). ודע, דלפי מה דפסקנו לעיל בסעיף י דעל-ידי ישראל אין עושין שבות דרבנן לחולה שאין בו סכנה כי אם על-ידי שווי, הכי נמי בעניננו. אפלו הגיע לכלל חולה שאין בו סכנה אין עושין דבר זה כי אם על-ידי שווי, וכל-שכן אם (118) היא רק בריא שחושש, והשפשוף שעושין ליגעי-בס כדי להשיב כחן ולבטל מהם צרפות, (119) מסתפק בשלטי-גבורים אם דבר זה דומה לרפואה ואסור או לא, (120) אף לפי מה שקכת המגר אכרם בסעיף-קטן מג דאפלו בריא גמור אם עושה שום רפואה כדי לחזק מנוף אסור, גם בזה אין להקל: (קלא) ואסור לרחק. שפא נבוא להשקות לו סמנים המשלשלים (121): מלג (קלב) בוס חם. הוא הנזכר לעיל בסעיף מ, וחסר ושנא' כאן, שהיא מקשון הרמב"ם שכלל הכל בבעם אחר: (קלג) על הטבור. פתב התי-אדם והוא

תרגום: 1 טב.

שער העינין

(ל) רש"י: (לג) רש"י: (לג) מאירי, תי-אדם: (לד) או אפשר דהרבותא הוא, ולא ניקא דההכל הוא כמו ענין רפואה ונגזר משום שחיקת סמנים: (לז) דאז אפלו על-ידי שווי אין עושין: (לו) ודוכא במגן-אברהם סעיף-קטן מ. ואף יהוא כתב דלרש"י נטור פשיטא דאסור, לא העתקתי, דכדי כתב האלה רבה דהלכה ברמב"ם, כמו שכתבתי בבאר הגולה: (12) ולזה כמו הפגן-אברהם במה שקכת סוף סעיף-קטן מו 'ועין מה שכתב סעיף לו,

